

РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Постановка завдання. В умовах світової фінансової кризи посилюється конкурентна боротьба за світовий ринок на основі формування глобальних конкурентних переваг, які базуються на активізації інноваційної та інвестиційної діяльності. Це передбачає розвиток ефективних виробництв, створення умов, мотивів і стимулів для розширення інвестиційної діяльності – головного завдання структурної перебудови економіки, цілі державного та регіонального управління, орієнтованого на власний потенціал [1].

В цих умовах актуальним є формування такого механізму державного регулювання розвитку інвестиційного потенціалу регіонів, з допомогою якого вони могли би концентрувати на своїй території інвестиції для вирішення важливих соціально-економічних проблем.

Серед вітчизняних дослідників, які займались вдосконаленням теоретико-методологічних основ функціонування механізмів державного регулювання економіки та інвестиційних процесів, є: О. Амосов, С. Біла, В. Бодров, В. Воротін, О. Дацій, А. Дегтяр, В. Дорофійенко, М. Корецький, О. Коротич, М. Латинін, В. Мартиненко, В. Мамонова, А. Мерзляк, І. Михасюк, О. Мордвінов та інші.

Метою статті є уточнення сутності державного регулювання розвитку інвестиційного потенціалу регіонів України.

Виклад

Категорію «інвестиційний потенціал» пов'язують з такими поняттями, як потенціал ресурсний і результативний, які дають можливість розробити інструментарій його оцінки, як основи прийняття важливих управлінських рішень на регіональному рівні.

Термін «потенціал» у своєму етимологічному значенні походить від латинського слова «potentia» й означає «приховані можливості», які в господарській практиці завдяки праці можуть стати реальністю.

Аналіз накопиченого теоретичного матеріалу по зазначеній проблемі показав, що більшість сучасних публікацій містять різні підходи до визначення поняття «потенціал», його сутності і складу, відзначають важливість його вивчення [1-6].

Інвестиції розглядаються в науковій літературі як кошти, цільові банківські вклади, паї, акції й інші цінні папери, технології, машини, устаткування, ліцензії, у тому числі на товарні знаки, кредити, будь-яке інше майно чи майнові права, інтелектуальні цінності, вкладені в об'єкти підприємницького й іншого видів діяльності з метою одержання прибутку (доходу) і досягнення позитивного соціального ефекту.

Категорія «інвестиційний потенціал» відбиває ступінь можливості вкладення засобів в активи тривалого користування, включаючи вкладення в цінні папери, з метою одержання прибутку чи інших економічних та соціальних результатів.

При цьому більше увага приділяється дослідженню поняття «інвестиційна привабливість» на відміну від поняття «інвестиційний потенціал», методів та критеріїв його оцінки, які не знаходять в ній належного відображення, оскільки увага науковців здебільшого

СІЛЮКОВА

**Світлана
Миколаївна,**

аспірант кафедри державного управління та земельного кадастру Класичного приватного університету, м. Запоріжжя.

Анотація:

У статті уточнено сутність державного регулювання розвитку інвестиційного потенціалу регіону.

Ключові слова:

інвестиційний потенціал регіону, державне регулювання, розвиток інвестиційного потенціалу, механізми державного регулювання.

УДК 351.82: 338.23

спрямовується у бік економічного, виробничого, інноваційного потенціалів тощо.

Під інвестиційним потенціалом ми розуміємо насамперед сукупність коштів населення, підприємств, держави та нерезидентів, які потенційно можуть бути використані для здійснення інвестиційної діяльності (розглядатися як інвестиційні ресурси).

Таким чином, інвестиційний потенціал – це сукупність ресурсів (матеріальних і фінансових), які суспільство може виділити для забезпечення інвестиційного процесу. Це кількісний показник. Він враховує основні макроекономічні характеристики, насиченість території факторами виробництва (природними ресурсами, робочою силою, основними фондами, інфраструктурою і т. п.), споживчий попит населення й інші показники. Фактори, що формують інвестиційний потенціал регіонів України наведено на рис. 1.

Рис. 1. Фактори, що формують інвестиційний потенціал України

Інвестиційний потенціал свідчить про можливість системи здійснювати капіталовкладення. Визначення інвестиційного потенціалу потрібне, переважно, для прийняття рішення щодо подальшого стратегічного розвитку системи, формування її інвестиційної політики.

Актуальним завданням держави є активізація інвестиційної діяльності та значне нарощування обсягів інвестицій. Збільшення притоку інвестицій є пріоритетним напрямом діяльності центральних органів виконавчої влади. Але на сьогодні ми маємо зростаюче відставання України від країн-лідерів за рівнем інвестиційної привабливості.

Фактори, що перешкоджають розкриттю інвестиційного потенціалу регіонів України наведено на рис. 2.

Сукупний інвестиційний потенціал регіону включає наступні складові: ресурсно-сировинну, розраховану на основі середньо зваженої забезпеченості території регіону балансовими запасами основних видів природних ресурсів; виробничу і дуже важливу споживчу (сукупну купівельну спроможність населення регіону).

На думку В.Р. Ткачука, інвестиційний потенціал регіону – це максимальні можливості регіону щодо раціонального залучення та використання інвестиційних ресурсів з врахуванням природно-геополітичних та соціально-економічних передумов для здійснення інвестиційної діяльності з метою досягнення сталого розвитку регіону [7].

Інвестиційний потенціал регіону ураховує основні макроекономічні характеристики, насиченість території факторами виробництва, споживчий попит населення й інші показники.

Рис. 2. Фактори, що перешкоджають розкриттю інвестиційного потенціалу регіонів України

Інвестиційний потенціал регіону складається з восьми приватних потенціалів (кожний з яких, у свою чергу, характеризується цілою групою показників): ресурсно-сировинного (середньозважена забезпеченість балансовими запасами основних видів природних ресурсів); трудового (трудові ресурси і їх освітній рівень); виробничого (сукупний результат господарської діяльності населення в регіоні); інноваційного (рівень розвитку науки й впровадження досягнень науково-технічного прогресу в регіоні); інституціонального (ступінь розвитку провідних інститутів ринкової економіки); інфраструктурного (економіко-географічне положення регіону і його інфраструктурна забезпеченість); фінансового (обсяг податкової бази й прибутковість підприємств регіону); споживчого (сукупна купівельна спроможність населення регіону).

Реалізація регіональної політики в Україні визначається системою заходів правового, фінансово-економічного та організаційного характеру. Одним із важелів економічного забезпечення розвитку регіонів є використання прямих державних інвестицій на реалізацію різних проектів місцевого значення.

Значення інвестиційних ресурсів у розвитку регіонів України нині зростає внаслідок дії об'єктивних економічних причин, наприклад: послаблення впливу таких чинників, як збільшення експорту, імпортозаміщення, що довели свою значущість для розбудови економіки регіонів, однак вплив яких поступово обмежується. Для закріплення позитивних тенденцій, модернізації промислового виробництва необхідним є пошук нових джерел стабільного зростання. Відновити конкурентні позиції регіонів на внутрішньому та зовнішньому ринках можливо через збільшення потоку інвестицій і надання йому спрямованого розвитку. Крім того, без зацікавлення потенційних інвесторів у розширенні об'єктів капіталовкладень неможливо вирішити завдання формування нових господарських зв'язків, підвищення добробуту громадян. Виняткова роль у цьому процесі відводиться розподіленню капіталовкладень по регіонах як способу посилення ділової активності. Одним із інструментів регулювання та перерозподілу інвестиційних ресурсів на рівні регіонів донині був спеціальний правовий режим інвестиційної діяльності, зокрема створення спеціальних (вільних) економічних зон. Однак унаслідок існування низки проблем – порушення податкового законодавства, нерозпочинання діяльності в окремих із них – ця система не підтвердила свою винятковість. Іншою формою залучення іноземних інвестицій є спільні підприємства, однак загальними вадами їх діяльності є орієнтування на внутрішній ринок і швидке отримання коштів. Тому мають бути винайдені інші форми регулювання інвестиційної діяльності, однією з яких якраз і є пряме державне інвес-

тування та державне управління розвитком інвестиційного потенціалу регіону [8].

У суспільстві побудованому на ринкових засадах, інвестиційна діяльність є вільною і регулюється загальним економічним процесом. Проте існують кілька обставин, коли держава може взяти на себе функції управління інвестиційними процесами: коли перед суспільством поставлено певну мету і держава свідомо спрямовує політику економічних трансформацій; коли сама держава є стратегічним інвестором; коли держава є власником великих підприємств, що визначають структуру суспільного виробництва; коли вільний розвиток інвестиційних процесів загрожує національній економічній безпеці і постає потреба в протекціонізмі.

Сутність державного регулювання розвитку інвестиційного потенціалу регіону полягає у виконанні різноманітних функцій органів державної влади та місцевого самоврядування для науково-обґрунтованого впливу на інвестиційний процес.

Основними із них можуть бути: аналіз, планування, організація та контроль. Так, перед плануванням державних інвестицій і регулюванням умов інвестиційної діяльності необхідно проводити аналіз фактичного стану інвестиційного потенціалу та процесу з метою виявлення проблемних питань, які не можуть бути вирішені ринковими механізмами. Планування – це специфічна управлінська діяльність з визначення цілей та шляхів їх досягнення. Планування інвестицій здійснюється за допомогою національних, галузевих та регіональних державних інвестиційних програм. Організаційна функція включає забезпечення ефективної дії як державних, так і ринкових структур у інвестиційному процесі. При чому роль держави у цьому процесі полягає у забезпеченні системності дій усіх гілок влади на різних рівнях управління з метою усунення протиріч у реалізації політики залучення інвестиційних ресурсів в економіку регіону й ефективного їх використання. Сюди до того ж відносяться функції координації та регулювання інвестиційної діяльності. Однією з основних функцій державного управління розвитком інвестиційного потенціалу регіону є контроль за ходом формування інвестиційних програм та їх реалізацією. Контроль здійснюють як органи управління на місцях, так і центральні органи виконавчої влади. Джерелом інформації для цілей контролю є комплект затвердженої документації, форми державної статистичної звітності, звіти організацій та підприємств-виконавців, форми бухгалтерської звітності, спеціальна звітність за програмами.

Головною метою державного регулювання розвитку інвестиційного потенціалу регіону є активізація інвестиційних процесів в економіці України, формування сприятливого інвестиційного клімату, найбільш широкого залучення вітчизняних та іноземних інвестиційних ресурсів у розвиток економіки, соціальної сфери та науки регіону. Але інвестиційний процес в Україні сьогодні демонструє існування міжрегіональної асиметрії в територіальному та галузевому розподілі інвестиційних ресурсів, незначні та нерівномірні обсяги залучення капіталовкладень.

Така нерівномірність капіталовкладень, звісно, має об'єктивні причини – наявність об'єктів інвестування, розвиненість інфраструктури, наявність ризиків. Однак вона також демонструє й різне відношення місцевих органів до процесу інвестування, адже, за опитуваннями, лояльність місцевих органів влади та готовність сприяти у вирішенні питань, потенційні інвестори оцінюють як один із вагомих чинників для початку інвестиційної діяльності на даній території. Тому стимулювання активності місцевих органів влади в інвестиційному процесі є також функцією державного управління розвитком інвестиційного потенціалу регіону.

Взагалі можливості започаткування інвестиційної діяльності в регіоні оцінюють за показником інвестиційної привабливості регіону, яку доцільно розглядати як комплексну характеристику, що має три складові:

- інвестиційний потенціал – сукупність наявних в регіоні факторів виробництва і сфер застосування капіталу (рівень платоспроможного попиту населення, наявність та кваліфікація робочої сили, розвиток інфраструктури, рівень експортного потенціалу регіону та ступінь залежності місцевого виробництва від імпорту, наявність великих прибуткових підприємств, частка державних капіталовкладень

у регіонах, наявність вільних економічних зон із пільговим режимом оподаткування, кредитний потенціал банківської мережі, географічне розташування, наявність природних ресурсів, рівень безробіття та відносини трудових колективів з управлінським персоналом, ступінь втручання органів державного управління в діяльність підприємств);

– інвестиційний ризик (сукупність змінних факторів ризику інвестування, фінансового та кредитного ризику);

– законодавчі умови (правова система, яка забезпечує стабільність діяльності інвестора й регулює можливості інвестування в ті чи інші сфери або галузі, порядок використання окремих факторів виробництва – складових інвестиційного потенціалу регіону).

Питання вирівнювання асиметрії загальноекономічних показників у регіонах залишається в компетенції центральної влади. Місцеві ж органи можуть сприяти подоланню такої асиметрії власне тільки через зростання рівня виробництва й добробуту населення. Тому регулювання інвестиційного процесу передбачає створення точок економічного зростання, що означає вибір пріоритетних для кожного регіону галузей, видів діяльності чи виробництв. Це є завданням місцевих органів влади.

Зокрема, одним із елементів інвестиційної привабливості регіону є можливість ведення приватизації. Оскільки переважна більшість інвестицій надходить у портфельній, а не в прямій формі, то до оцінки інвестиційної привабливості територій слід включати такий чинник, як ринкова вартість цінних паперів (акцій, облігацій, боргових зобов'язань) підприємств даного регіону на вторинному ринку цінних паперів. Відповідно, дії місцевих органів влади разом із регіональними відділеннями Фонду держмайна України, Держкомісії з цінних паперів та фондового ринку по оцінці стану та спроб виходу підприємств регіону на вторинний ринок капіталу є також однією із форм прямого регулювання інвестицій.

При формуванні важелів державного регулювання розвитку інвестиційного потенціалу регіону важливо узгоджувати інтереси держави та регіонів у сфері інвестування, а це є сферою компетенції регулюючих органів, які мають вирішувати питання диверсифікації та перепрофілювання виробництв, ресурсного забезпечення регіонального розвитку, регулювання міжрегіональних зв'язків.

На розв'язання проблем державного регулювання розвитку інвестиційного потенціалу регіону було розроблено низку законодавчих актів.

Базовим нормативно-правовим документом, який визначає загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності, у тому числі державних інвестицій у капітальне будівництво, є Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.91 № 1560-XII [9]. Згідно цього Закону, державне регулювання інвестиційної діяльності включає управління державними інвестиціями та регулювання умов інвестиційної діяльності. Цим документом передбачено, що державне інвестування здійснюють органи влади і управління, а основним правовим документом, який регулює взаємовідносини між суб'єктами інвестиційної діяльності, є договір.

Визначення терміну державних централізованих капітальних вкладень наведено в Положенні про фінансування і державне кредитування капітального будівництва, затвердженому спільним наказом Мінекономіки, Мінфіну та Держбуду від 23.09.96 № 127/201/173 [10]. Так, державні капітальні вкладення – інвестиції, спрямовані на створення і відновлення основних фондів, джерелом фінансування яких є кошти державного бюджету, державних підприємств та організацій, а також місцевих бюджетів. Державні централізовані капітальні вкладення – інвестиції, що спрямовані на створення і відновлення основних фондів і фінансуються за рахунок коштів державного бюджету та бюджетних позичок.

Основою для прийняття рішення щодо здійснення державних інвестицій відповідно до ст. 13 зазначеного закону є прогноз економічного та соціального розвитку, цільових і комплексних програм та техніко-економічні обґрунтування доцільності цих інвестицій. Правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи

прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України визначені Законом України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України» від 23.03.2000 № 1602/III [11].

Відповідно до ст. 87 Бюджетного кодексу України [12] до видатків Державного бюджету України, крім видатків на здійснення державних програм підтримки регіонального розвитку та пріоритетних галузей економіки, належать видатки на виконання державних інвестиційних програм (проектів). Джерелом фінансування інвестиційних проектів є також субвенції, що надаються з державного бюджету місцевим бюджетам на виконання інвестиційних проектів, які, відповідно до ст. 71 Бюджетного кодексу України, зараховуються до бюджету розвитку місцевих бюджетів. Але у нормативно-правових документах не визначено поняття державних і регіональних інвестиційних проектів, а також порядок, умови та механізм їх реалізації. До того ж, об'єкти, на які спрямовуються державні централізовані капітальні вкладення та інші види державних інвестицій, досить часто не розмежовані за принципом державних і регіональних інвестиційних проектів, з огляду на те, хто їх ініціював та до якої форми власності вони належали. Порядок фінансування державних централізованих капітальних вкладень визначено Положенням про фінансування та державне кредитування капітального будівництва, затвердженим спільним наказом Мінекономіки, Мінфіну і Держбуду України від 23.09.96 № 127/201/173 та Порядком державного фінансування капітального будівництва, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 № 1764 [13].

Однією з форм реалізації державних інвестицій є державне замовлення на виконання робіт у капітальному будівництві. Загальні правові та економічні засади формування, розміщення і виконання державних замовлень на поставку товарів та реалізацію робіт визначені Законом України «Про поставки продукції для державних потреб» від 22.12.95 № 493/95-ВР [14]. Для визначення механізму та послідовності дій із реалізації державної політики у сфері інвестування на регіональному рівні, розроблено та схвалено Концепцію створення індустріальних (промислових) парків в Україні (розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2006 р. № 447-р.) [15]. З метою забезпечення економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності територій, активізації інвестиційної діяльності, створення нових робочих місць, розвитку сучасної виробничої та ринкової інфраструктури в 2012 році було прийнято Закон України «Про індустріальні парки» від 21.06.2012 № 5018-VI.

Законом України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999 № 991-XIV визначено правові та економічні засади запровадження та функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків "Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка" (м. Київ), "Інститут електрозварювання імені Є.О. Патона" (м. Київ), "Інститут монокристалів" (м. Харків), "Вуглемаш" (м. Донецьк), "Інститут технічної теплофізики" (м. Київ), "Київська політехніка" (м. Київ), "Інтелектуальні інформаційні технології" (м. Київ), "Укрінфотех" (м. Київ), "Агротехнопарк" (м. Київ), "Еко-Україна" (м. Донецьк), "Наукові і навчальні прилади" (м. Суми), "Текстиль" (м. Херсон), "Ресурси Донбасу" (м. Донецьк), "Український мікробіологічний центр синтезу та новітніх технологій" (УМБІЦЕНТ) (м. Одеса), "Яворів" (Львівська область), "Машинобудівні технології" (м. Дніпропетровськ).

Висновки. Таким чином, враховуючи слабкість фінансово-кредитних інститутів, держава має застосовувати адміністративні важелі формування умов для інвестування. Натомість залишення процесу інвестування під дією саморегулюючих ринкових механізмів поглибить асиметричність у регіональному розподілі інвестицій. Державний вплив на інвестиційну діяльність проявляється у регулюванні розподілу інвестицій та сприянні підвищенню інвестиційної привабливості регіонів. Регулювання інвестиційних процесів державою має ґрунтуватися на раціональному поєднанні правових, адміністративних та економічних механізмів і втілюватися в державних замовленнях, наданні пільг, дотацій та ін.

Література:

1. Латинін М.А. Розвиток інвестиційного потенціалу регіону як об'єкт державного управління / М.А. Латинін, О.В. Думенко // Право та державне управління. Зб. наук. праць. – Запоріжжя, 2010. – № 1. – С. 130 – 134
2. Євдокімов Ф.І. Дослідження категорії «економічний потенціал промислового підприємства» / Ф.І. Євдокімов, О.В. Мізіна // Наукові праці ДонНТУ. Серія економічна. – Донецьк : ДонНТУ, 2004. – С. 54 – 59.
3. Мартиненко В. До питання про визначення інвестиційного потенціалу економіки України / В. Мартиненко // Зб. наук. праць УАДУ. – 2000. – Вип. 2. – Ч.ІV. – 516 с.
4. Онишко С.В. Фінансовий потенціал інноваційного розвитку економіки України / С.В. Онишко // Фінанси України. – 2003. – № 6. – С. 67 – 74
5. Щелкунов В.І. Виробничий потенціал України. Стратегія формування та використання / В.І. Щелкунов. – К. : Наукова думка, 1999. – 238 с.
6. Латинін М.А. Державне регулювання інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України / М.А. Латинін // Управління інноваційною діяльністю в умовах глобалізації : [монографія] / М.А. Латинін, С.В. Майстро, В.Ю. Бабаєв та ін. ; за заг. ред. д.держ. упр., проф. М.А. Латиніна. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. – С. 138–152.
7. Ткачук В.Р. Організаційний механізм формування та нарощування інвестиційного потенціалу регіону: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.05 / В.Р. Ткачук; Полтав. нац. техн. ун-т ім. Ю.Кондратюка. – Полтава, 2008. – 19 с.
8. Шевченко О. Пряме державне інвестування як чинник зростання регіональної економіки / О. Шевченко // Аналітичні записки щодо проблем і подій суспільного розвитку. [Електронний ресурс] : Оф. сайт Національного інституту стратегічних досліджень. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/Monitor/september08/3.htm>
9. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-ХІІ : за станом на 25 грудня 2008 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2009. – № 19. – С. 257.
10. Наказ Мінекономіки, Мінфіну та Держбуду «Про затвердження Положення про фінансування і державне кредитування капітального будівництва» від 23.09.96 № 127/201/173 [Електронний ресурс] : Оф. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0588-96>
11. Закон України “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України” від 23 жовтня 2000 року № 1602-ІІІ // Офіційний вісник України. – 2000. – № 16. – С. 21.
12. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI: за станом на 12.01.2012 // Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2010. – № 50-51. – с. 1778.
13. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку державного фінансування капітального будівництва» від 27.12.2001 № 1764 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 52. – С. 134.
14. Закон України «Про поставки продукції для державних потреб» від 22.12.95 № 493/95-ВР / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 1996. – № 3. – Ст. 10.
15. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення індустріальних (промислових) парків в Україні» від 1 серпня 2006 р. № 447-р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 31. – С. 146.
16. Закон України «Про індустріальні парки» від 21.06.2012 № 5018-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 59. – С. 12.
17. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999 № 991-XIV (станом на 05.12.2012) [Електронний ресурс] : Оф. сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/991-14>